

NỘI DUNG VÀ PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC MÔN ÂM NHẠC 5

• ThS. LÊ ANH TUẤN

Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục

Năm học 2006 - 2007 ngành giáo dục sẽ hoàn thành việc thay sách giáo khoa ở Tiểu học giai đoạn 2002 - 2007. Sách Âm nhạc 5 được biên soạn dựa theo Chương trình môn Âm nhạc, gồm ba phân môn (nội dung) là Học hát, Phát triển khả năng âm nhạc và Tập đọc nhạc. Sách có cấu trúc thống nhất với cuốn Âm nhạc 4 đã được triển khai.

I. Nội dung

1. Phân môn Học hát

Phân môn Học hát, sách Âm nhạc 5 chọn 10 bài hát ở ba dạng: dân ca, bài hát thiếu nhi, bài hát nước ngoài. Cụ thể là:

- Reo vang bình minh (Lưu Hữu Phước)
- Hãy giữ cho em bầu trời xanh (Huy Trân)
- Con chim hay hót (Nhạc: Phan Huỳnh Điểu; Lời: Theo đồng dao)
- Những bông hoa, những bài ca (Hoàng Long)
- Ước mơ (Nhạc Trung Quốc; Lời Việt: An Hoà)
- Hát mừng (Dân ca Hrê; Đặt lời: Lê Toàn Hùng)
- Tre ngà bên Lăng Bác (Hàn Ngọc Bích)
- Màu xanh quê hương (Dân ca Khơ - me; Đặt lời mới: Nam Anh)
- Em vẫn nhớ trường xưa (Thanh Sơn)
- Dàn đồng ca mùa hạ (Nhạc: Lê Minh Châu; Lời: Phỏng thơ Nguyễn Minh Nguyên)

Như vậy sách có 7 bài hát mới, chỉ có 3 bài đã được sử dụng chính thức ở sách Hát Nhạc 5 (SGK cũ), đó là: "Reo vang bình minh", "Những bông hoa, những bài ca", "Tre ngà bên Lăng Bác".

Trong những bài hát mới, một số bài có đặc điểm riêng cần lưu ý, bài "Con chim hay hót", giai điệu sử dụng quãng 8, nhịp điệu phát triển đa dạng. Bài "Màu xanh quê hương" với những câu hát nối liền, không có âm ngân dài, cần tập cách lấy hơi nhanh, hát rõ lời. Bài "Em vẫn nhớ trường xưa" với trường độ sử dụng bốn nốt móc kép, nốt móc đơn chấm dôi đi liền nốt móc kép...

2. Phân môn Phát triển khả năng âm nhạc

Phân môn này, Âm nhạc 5 giới thiệu một vài

nhạc cụ nước ngoài là: Saxophone, Trompette, Flute, Clarinette; hai câu chuyện về danh nhân âm nhạc Việt Nam (Nghệ sĩ Cao Văn Lầu) và danh nhân âm nhạc thế giới (nhạc sĩ Bét - tô - ven trong chuyện Khúc nhạc dưới trăng). Ngoài ra còn phân nghe nhạc và những bài đọc thêm.

3. Phân môn Tập đọc nhạc (TĐN)

Phân môn TĐN trong sách Âm nhạc 5 có 8 bài tập, đó là những giai điệu ngắn, đơn giản, tương đối dễ đọc, được viết ở nhịp 2/4, 3/4, không dài quá 16 nhịp và đều có lời ca. Trường độ sử dụng hình nốt trắng, nốt trắng chấm dôi, nốt đen, nốt đen chấm dôi, móc đơn, dấu lặng đen, lặng đơn. Cao độ từ Đô1 đến Đô2, phần lớn các bài TĐN sử dụng 4 âm, 5 âm hoặc 6 âm, chỉ một bài sử dụng đủ 7 âm.

Hầu hết những bài TĐN là ca khúc thiếu nhi (hoặc đoạn trích), đó là TĐN số 3 - "Tôi hát Sơn La Sơn" (Vũ Thanh), TĐN số 4 - "Nhớ ơn Bác" (Phan Huỳnh Điểu), TĐN số 5 - "Năm cánh sao vui" (Hà Hải), TĐN số 6 - "Chú bộ đội" (Hoàng Hà), TĐN số 7 - "Em tập lái ô tô" (Đoàn Phi). Chỉ số ít bài do tác giả biên soạn.

II. Phương pháp

Phương pháp dạy học môn Âm nhạc 5 được xác định dựa trên nhiều yếu tố như: nội dung, thời lượng, mục tiêu, quy trình, thiết bị, điều kiện dạy học, trình độ của giáo viên (GV) và khả năng nhận thức của học sinh (HS)... Nó vừa là sự nối tiếp về phương pháp dạy học từ các lớp 1, 2, 3, 4, vừa là sự nâng cao những kĩ năng dạy học của GV và HS.

1. Về phương pháp dạy hát, GV cần nắm được mục tiêu của việc dạy hát, đó là giáo dục thẩm mỹ âm nhạc cho HS, cung cấp cho các em những hiểu biết sơ giản về nghệ thuật âm nhạc thông qua bài hát. Học hát là một quá trình học tập lâu dài để HS biết cách hát tự nhiên, hát đúng giai điệu, lời ca, biết cách lấy hơi, hát rõ lời và bước đầu hát diễn cảm. Các em có khả năng trình bày bài hát theo hình thức đơn ca, song ca, tốp ca, đồng ca và có thể hát kết hợp các hoạt động gõ đệm hoặc vận động theo nhạc. Thông qua các bài hát, giáo dục HS những tình cảm tốt

đẹp nhằm nâng cao cảm thụ âm nhạc, giúp các em thêm tự tin, yêu đời, có khả năng tham gia hoạt động ca hát ở trong và ngoài trường học.

Với thời lượng khoảng 30 - 35 phút để dạy bài hát mới, GV nên thực hiện quy trình dạy hát gồm các bước:

- Bước 1: Giới thiệu bài hát
- Bước 2: Đọc lời ca
- Bước 3: Nghe hát mẫu
- Bước 4: Khởi động giọng
- Bước 5: Tập hát từng câu
- Bước 6: Hát cả bài
- Bước 7: Củng cố, kiểm tra

So với cách dạy hát hiện nay trong trường tiểu học, quy trình trên có một điều chỉnh quan trọng là việc đọc lời ca cần thực hiện trước khi nghe hát mẫu, bởi vì:

+ Bước 1 (giới thiệu bài hát) chủ yếu do GV thực hiện, vì vậy bước 2 (đọc lời ca) nên để HS được hoạt động, nhằm phát huy tính tích cực của các em. Bước 3 lại đến hoạt động của GV (hát mẫu) là hợp logic.

+ Khi đọc lời ca, GV giải thích ý nghĩa một số từ khó, giúp HS hiểu bài hát khi nghe hát mẫu.

+ Khi đọc lời ca, HS được hướng dẫn cách phát âm chuẩn xác, nghe hát mẫu sau đó là điều kiện để các em kiểm nghiệm về cách phát âm của mình.

+ Khi đọc lời ca, GV thường hướng dẫn HS đọc theo tiết tấu, nghe hát mẫu sau đó giúp HS củng cố tiết tấu vừa luyện tập.

+ Khi đọc lời ca, đôi khi GV giới thiệu chỗ khó hoặc đặc điểm riêng của bài hát, HS sẽ được kiểm nghiệm điều này khi nghe hát mẫu.

2. Về phương pháp dạy TĐN ở lớp 5, GV cần nắm được mục tiêu của phân môn này, đó là giúp HS có thêm kiến thức, kĩ năng âm nhạc qua việc nhớ tên nốt, nhận thấy mối liên hệ giữa bản nhạc với âm thanh, giúp các em đọc đúng cao độ và trường độ để diễn tả giai điệu của bài tập. TĐN còn phát triển tai nghe, cảm thụ âm nhạc, hỗ trợ việc học hát và phát triển năng khiếu âm nhạc của các em.

Thời lượng để dạy bài TĐN khoảng 20 - 25 phút, mặc dù bài TĐN ngắn hơn, đơn giản hơn so với bài hát nhưng đây là phân môn cơ bản và tương đối khó, GV nên thực hiện quy trình dạy TĐN gồm các bước:

- Bước 1: Giới thiệu bài TĐN
- Bước 2: Tập nói tên nốt
- Bước 3: Luyện tập cao độ
- Bước 4: Luyện tập tiết tấu
- Bước 5: Tập đọc từng câu
- Bước 6: Tập đọc cả bài
- Bước 7: Ghép lời ca
- Bước 8: Củng cố, kiểm tra

Mối liên hệ giữa luyện tập tiết tấu và TĐN là rất cần thiết. Trong thực tế, một số GV thường bỏ qua bước luyện tiết tấu và luyện cao độ để dạy đọc nhạc từng câu. Đây là một trong nhiều nguyên nhân làm HS không nắm vững tiết tấu, nên các em thường TĐN hoặc hát cuốn nhịp, sai nhịp. Trong bước củng cố, GV cần hướng dẫn HS đọc nhạc, ghép lời kết hợp gõ phách. Gõ phách là cách gõ cơ bản, bởi vì:

+ Phách là đơn vị đo trường độ trong âm nhạc.

+ Khi bắt nhịp và những chỗ ngân dài, GV đều đếm theo phách.

+ Gõ phách là hoạt động rất quen thuộc với HS.

+ Gõ phách yêu cầu kĩ năng cao hơn các cách gõ khác, vì HS phải tập thể hiện độ mạnh nhẹ của từng phách.

Ngoài ra, trong quá trình dạy hát và TĐN, GV có thể hướng dẫn HS làm quen cách gõ đệm với hai âm sắc, đó là cách gõ đệm mới, là điểm nhấn mà GV cần sử dụng hợp lí, hiệu quả.

3. Về phương pháp dạy Phát triển khả năng âm nhạc, đó là phương pháp dạy 3 dạng bài: giới thiệu nhạc cụ, nghe nhạc và kể chuyện âm nhạc.

Dạng bài giới thiệu nhạc cụ giúp HS nhận biết được hình dáng, cấu tạo sơ lược của nhạc cụ và nghe âm sắc của nó. Thời lượng dạy dạng bài này khoảng 10 - 15 phút, GV nên thực hiện theo quy trình gồm các bước:

- Bước 1: Giới thiệu tên, hình dáng, đặc điểm của nhạc cụ.
- Bước 2: Nghe âm sắc.
- Bước 3: Củng cố.

Nhằm tạo hứng thú cho HS, GV nên sử dụng tranh ảnh để giới thiệu tên, hình dáng, đặc điểm của 4 nhạc cụ (Saxophone, Trompette, Flute, Clarinette), hướng dẫn các em đọc tên, giới thiệu tư thế biểu diễn và âm sắc từng nhạc cụ.

Bước củng cố, GV có thể yêu cầu HS xem

tranh ảnh để giới thiệu từng nhạc cụ hoặc tổ chức trò chơi, ví dụ: HS nhắm mắt, nghe âm sắc đoán tên nhạc cụ, GV mở băng đĩa có âm sắc nhạc cụ nào, HS lên mô phỏng tư thế biểu diễn nhạc cụ đó.

Dạng bài nghe nhạc có tác dụng tốt để giáo dục thẩm mỹ, tuy nhiên với thời lượng hạn chế, dạy nghe nhạc ở lớp 5 chỉ đặt ra mục tiêu là bổ sung hiểu biết của HS về tác phẩm âm nhạc, giáo dục thị hiếu âm nhạc lành mạnh, phát huy trí tưởng tượng và khả năng sáng tạo của HS.

Với mục tiêu trên, quy trình dạy nghe nhạc nên thực hiện gồm các bước:

- Bước 1: Giới thiệu tên, tác giả của bản nhạc.

- Bước 2: Nghe nhạc lần thứ nhất.

- Bước 3: Trao đổi về bản nhạc.

- Bước 4: Nghe nhạc lần thứ hai.

Trao đổi về bản nhạc, GV cần khuyến khích HS nói cảm nhận của mình qua cách đặt câu hỏi hoặc nêu yêu cầu, ví dụ:

+ Giọng hát trong băng, đĩa nhạc là giọng nam hay nữ (nếu là bài hát)?

+ Hình thức trình bày là đơn ca, song ca hay tốp ca (nếu là bài hát)?

+ Hãy nói cảm nhận của em về bản nhạc?

+ Diễn tả lại giai điệu của bản nhạc (huýt sáo hoặc đọc bằng nguyên âm)?

Để phát huy trí tưởng tượng, cá tính và khả năng sáng tạo của HS, GV có thể hướng dẫn các em nghe nhạc kết hợp với các hoạt động khác như đu đưa, nhún nhảy, múa, gõ phách, đánh nhịp, hát lời ca (nếu là bài hát) hoặc vẽ tranh miêu tả nội dung bản nhạc...

Dạng bài kể chuyện âm nhạc có mục tiêu bổ sung cho HS sự hiểu biết và cảm xúc âm nhạc, giúp các em nhận thức được về vai trò của âm nhạc trong cuộc sống. Kể chuyện còn phát triển tư duy, trí tưởng tượng, bồi dưỡng tình cảm, đạo đức và rèn luyện kĩ năng nói cho HS.

Thời lượng dạy kể chuyện âm nhạc khoảng 15 - 20 phút, GV có thể dạy dạng bài này theo quy trình sau:

- Bước 1: Giới thiệu khái quát về câu chuyện

- Bước 2: Kể chuyện theo tranh minh họa

- Bước 3: Củng cố nội dung

- Bước 4: HS tập kể chuyện

- Bước 5: Giáo dục thái độ

- Bước 6: Nghe nhạc

Chuẩn bị tranh minh họa cho câu chuyện không phải là việc dễ thực hiện với GV dạy âm nhạc. Nếu không có tranh, GV có thể kể chuyện rồi phát huy trí tưởng tượng của HS bằng cách yêu cầu mỗi tổ vẽ một bức tranh minh họa (đơn giản) cho nội dung từng đoạn trong chuyện.

Để củng cố nội dung, GV nên đặt một vài câu hỏi, ví dụ:

+ Có bao nhiêu nhân vật trong chuyện?

+ Nhân vật chính là ai?

+ Đặc điểm, tính cách từng nhân vật?

+ Em yêu nhân vật nào, ghét nhân vật nào?

+ Âm nhạc có vai trò gì trong chuyện?

+ Nói lên cảm nhận về câu chuyện?

Nghe nhạc là hoạt động đặc trưng trong dạng bài kể chuyện âm nhạc, khi kể chuyện "Khúc nhạc dưới trăng", HS cần được nghe trích đoạn bản Sonát "ánh trăng" của Bét - tô - ven. Kể chuyện Nghệ sĩ Cao Văn Lầu, HS cần được nghe trích đoạn bản "Dạ cổ hoài lang".

Để nâng cao hiệu quả của phương pháp dạy học, GV phải khai thác, sử dụng hiệu quả các thiết bị dạy học như đàn phím điện tử, tranh ảnh, nhạc cụ gõ, máy nghe, băng đĩa nhạc... Năm nay, mỗi trường tiểu học sẽ được cung cấp các thiết bị như: bộ đầu đọc đĩa CD, VCD, DVD; đĩa nhạc gồm 10 bài hát chính thức và các bài nghe nhạc, tác phẩm minh họa 2 câu chuyện âm nhạc, giới thiệu âm sắc 4 loại nhạc cụ; bộ tranh 8 bài TDN.

Học đến lớp 5, học sinh tiểu học đã có tính tự chủ, tinh thần độc lập và khả năng làm việc theo nhóm tương đối phát triển. Trong quá trình dạy học, GV cần quan sát, tìm hiểu về hứng thú của các em để chuyển tải những kiến thức âm nhạc sao cho tự nhiên, nhẹ nhàng, vui vẻ và hiệu quả.

Với một cuốn sách mới, GV cần khoảng 2 - 3 năm để làm quen, thử nghiệm và tìm ra phương pháp dạy học thích hợp. GV âm nhạc cần chủ động và sáng tạo trong việc nghiên cứu nội dung và phương pháp dạy học cho phù hợp với điều kiện dạy học cụ thể, góp phần giáo dục HS có thị hiếu âm nhạc lành mạnh, nâng cao thẩm mỹ, tác động đến tình cảm và đem lại hứng thú học tập cho HS.

SUMMARY

The article presents issues related to the content and methodology of teaching grade 5 music based on the new curriculum